ถอดความรู้จากเสวนา

THAILAND SOCIAL ENTER-PRISE

: THE WAY FORWARD

วิสาหกิจเพื่อสังคมไทย ก้าวอย่างไรให้ยั่งยืน

TIJ Thailand Institute of Justice affiliated with the United Nations

ROLD PROGRAM

RoLD in ACTION

คำนำ

"Thailand Social Enterprise: The Way Forward" หรือ "วิสาหกิจเพื่อสังคมไทย ก้าวอย่างไรให้ยั่งยืน" เป็นการถอดความรู้จากงานเสวนาในชื่อเดียวกันที่จัดขึ้นเมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2561 โดยสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย หรือ TIJ ร่วมกับเครือข่ายผู้นำรุ่นใหม่จากหลักสูตร Rule of Law and Development Program หรือ RoLD Program

การเสวนาครั้งนี้ จัดขึ้นเพื่อสะท้อนเสียงและความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิสาหกิจเพื่อสังคมทุกภาคส่วนต่อสถานการณ์ในปัจจุบัน และร่วมหาแนวทางการก้าวต่อไปของวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทยให้สามารถเติบโตได้อย่างยั่งยืน โดยหวังว่า เสียงสะท้อนนี้จะมีส่วนช่วยให้ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมที่กำลังอยู่ระหว่างการพิจารณาประกาศใช้เป็นกฎหมายนั้น สามารถตอบโจทย์ความต้องการของผู้เกี่ยวข้อง และช่วยสร้างสภาพเอื้อให้วิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทยเติบโตได้อย่างแท้จริง

THAILAND SOCIAL ENTERPRISE :

THE WAY FORWARD

การเสวนาครั้งนี้ มีนักวิชาการ นักคิด และนักปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจเพื่อสังคม เข้าร่วมอภิปรายและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากหลายแง่มุม ความรู้ที่ผู้ฟังได้รับ แม้จะเป็นช่วงเวลาสั้นๆ แต่เรียกได้ว่า คมชัด และครอบคลุมในทุกมิติที่เกี่ยวข้อง ผมจึงเห็นควรให้มีการถอดบทเรียนออกมาเป็นรูปเล่ม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับวิสาหกิจเพื่อสังคมออกไปให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

ผมเชื่อว่าความเข้าใจที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับหลักคิดในเรื่องวิสาหกิจเพื่อสังคม มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการขับเคลื่อนไปข้างหน้าของวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย เพราะจะช่วยให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเข้าใจธรรมชาติ ลักษณะ และความต้องการของวิสาหกิจเพื่อสังคมอย่างแท้จริง พร้อมหันกลับมาตระหนักถึงบทบาทของตนเอง และความสามารถในการทำงานร่วมกันเพื่อผลักดันให้วิสาหกิจเพื่อสังคมเติบโตได้อย่างเป็นรูปธรรม

ผมหวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือเล่มนี้ จะช่วยให้ท่านผู้อ่านเห็นภาพวิสาหกิจเพื่อสังคมกว้างมากขึ้น ลึกมากขึ้น เพื่อที่จะมองไปข้างหน้าร่วมกันได้อย่างชัดเจนขึ้น

“ผมหวังว่า social enterprise จะเป็นเครื่องมือใหม่ที่เข้ามาช่วยเปลี่ยนวิถีชีวิตหรือมุมมองของคนในสังคม

ถ้าเราสามารถส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่หรือคนรุ่นเดิมที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม เข้ามา doing well by doing good สามารถอยู่ได้ด้วยและทำประโยชน์เพื่อสังคมได้ด้วย ขณะที่ผู้บริโภคเข้าใจถึงคุณค่าของผลลัพธ์เชิงสังคมที่เกิดขึ้นด้วย ทุกคนจะกลายเป็นผู้มีบทบาทที่จะช่วยให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนของโลกร่วมกัน”

ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.กิตติพงษ์ กิตยารักษ์
ผู้อำนวยการสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย

สารบัญ

01

1-6

Big Why

ทำไมต้องพูดถึงวิสาหกิจเพื่อสังคมกับการพัฒนาที่ยั่งยืน?

ทำไมต้องมีกฎหมายวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย?

02

7-10

เจตนารมณ์ของร่าง พ.ร.บ. ส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม

(ฉบับ ณ วันที่ 27 พฤศจิกายน 2561)

03

11-30

5 ข้อค้นพบจากงานเสวนาฯ

ข้อ 1 ระบบนิเวศเป็นหัวใจของการพัฒนาวิสาหกิจเพื่อสังคมให้เติบโตอย่างยั่งยืน

ข้อ 2 มีกฎหมายดีกว่าไม่มี

ข้อ 3 ข้อเสนอแนะเชิงยโยบายต่อร่าง พ.ร.บ.ส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม (ฉบับ ณ วันที่ 27 พฤศจิกายน 2561)

ข้อ 4 ข้อเสนอแนะในสาระสำคัญของร่างพ.ร.บ.ส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม (ฉบับ ณ วันที่ 27 พฤศจิกายน 2561)

ข้อ 5 การวัดผลลัพธ์ทางสังคมเพื่อป้องกันการละทิ้งภารกิจทางสังคม (mission drift) สำคัญมาก

04

31-48

Annexes

Two Frequently Asked Question

- คำถาม 1. วิสาหกิจเพื่อสังคมคืออะไร? ต่างจากองค์กรลักษณะอื่นๆ ที่มีอยู่อย่างไร? ต่างจาก NGOs และCSR อย่างไร?
- คำถาม 2. กฎหมายนี้จะเอื้อประโยชน์ให้องค์กรธุรกิจขนาดใหญ่เข้ามาเพื่อแสวงหาประโยชน์ในเชิงภาษีหรือจะเปิดช่องให้เอกชนจำนวนมากเข้ามาอ้างความเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม เพื่อรับสิทธิประโยชน์ต่างๆ หรือไม่?

กำหนดการงานเสวนา Thailand Social Enterprise: The Way Forward

สรุปร่าง พ.ร.บ. ส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม (ฉบับ ณ วันที่ 27 พฤศจิกายน 2561)

เกี่ยวกับ Thailand Institute of Justice

เกี่ยวกับ RoLD Program

ข้อมูลเพิ่มเติม ดาว์นโหลดและติดตามได้ผ่าน QR code นี้

สรุปการเสวนาทั้งหมด

สรุปผลการรับฟัง
ความคิดเห็นผู้เข้าร่วม

กำหนดการงานเสวนา ถ่ายทอดสด
งานเสวนาและ presentation
ของผู้ร่วมเสวนา

บทนำ

หนังสือเล่มนี้เป็นการถอดความรู้จากงานเสวนาหัวข้อ “Thailand Social Enterprise: The Way Forward” หรือ “วิสาหกิจเพื่อสังคมไทยก้าวอย่างไรให้ยั่งยืน” ที่จัดโดยสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทยหรือ TIJ ร่วมกับเครือข่ายผู้นำรุ่นใหม่ในหลักสูตร Rule of Law and Development Program (RoLD Program) เพื่อเป็นเวทีวิชาการสำหรับรับฟังมุมมองผู้มีส่วนได้เสียจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจเพื่อสังคม ด้วยเล็งเห็นถึงความสำคัญของวิสาหกิจเพื่อสังคมในฐานะเป็นหนึ่งในเครื่องมือที่จะช่วยส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

ผู้จัดทำหวังอย่างยิ่งว่าหนังสือเล่มนี้จะสามารถเป็นอีกสื่อหนึ่ง ที่จะช่วยสร้างการรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับวิสาหกิจเพื่อสังคมให้แก่สังคมในวงกว้าง จุดประกายให้ทุกภาคส่วนเข้ามาร่วมสร้างระบบนิเวศ (ecosystem) ของวิสาหกิจเพื่อสังคมในมิติที่กว้างกว่ากฎหมายและนโยบายของภาครัฐ

ทำไมต้องพูดถึง วิสาหกิจเพื่อสังคมกับการพัฒนาที่ยั่งยืน?

ระบบทุนนิยมนำมาซึ่งการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจอย่างก้าวกระโดด แต่ในขณะเดียวกันก็ส่งผลกระทบในทางลบทั้งมิติด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม และเพื่อต่อกรกับปัญหาดังกล่าว จึงเกิดแนวคิดการนำเสนอรูปแบบการทำธุรกิจที่สามารถพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆ กัน หรือที่รู้จักกันในชื่อเรียกของวิสาหกิจเพื่อสังคม หรือ Social Enterprise (SE) โดยมีหลักการและแนวคิดเพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

ที่ผ่านมาการแก้ปัญหาเพื่อสังคมโดยกลุ่มคนซึ่งมิใช่หน่วยงานภาครัฐ ได้ดำเนินการมาแล้วโดยภาคประชาชน เช่น กลุ่มมูลนิธิ กลุ่มสหกรณ์ หรือกลุ่ม NGO ต่างๆ ซึ่งมักจะประสบปัญหาเรื่องของการขาดแคลนเงินทุน และส่งผลกระทบต่อความต่อเนื่องของการดำเนินการ ในภาคธุรกิจ แม้จะไม่ประสบปัญหาเรื่องการขาดแคลนแหล่งเงินทุน รวมทั้งมีนโยบายในการมีส่วนร่วมแก้ปัญหาสังคม corporate social responsibility (CSR) แต่นโยบายดังกล่าว ส่วนใหญ่เป็นการช่วยเหลือเป็นครั้งคราว หรือครั้งเดียวจบ ทำให้เกิดปัญหาด้านความต่อเนื่องเช่นเดียวกัน

ปรากฏการณ์ดังกล่าว ทำให้หน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เริ่มให้ความสนใจและอยากเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างยั่งยืน ผ่านกระบวนการ รูปแบบ และวิธีการที่ต่างไปจากเดิม วิสาหกิจเพื่อสังคมเป็นแนวคิดหนึ่งที่ตอบโจทย์ความต้องการในการมีส่วนร่วมโดยการนำจุดแข็งของระบบ และกลไกการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ สามารถพึ่งพาตนเองได้ของภาคธุรกิจ มาเป็นเครื่องมือในการดำเนินงานเพื่อตอบโจทย์การแก้ปัญหาหรือการพัฒนาทางสังคมไปพร้อมกัน

แนวคิดดังกล่าวจะสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงได้จริงมากน้อยเพียงใด?

อ้างอิง https://www.socialenterprise.org.uk/social-enterprise-uk-report-lifts-lid-on-the-future-of-british-business

กรณีศึกษาประเทศอังกฤษ

ในประเทศอังกฤษซึ่งถือเป็นหนึ่งในผู้นำด้านวิสาหกิจเพื่อสังคมที่ประสบความสำเร็จ บทบาทของวิสาหกิจเพื่อสังคมในด้านการพัฒนาที่เห็นได้ชัดเจนคือการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส และสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจให้กับประเทศไปพร้อมๆกัน

จากการวัดผลการดำเนินงานเป็นตัวเลขรายงาน Social Enterprise: Market Trend 2017 ชี้ว่า **วิสาหกิจเพื่อสังคมสร้างงานได้มากถึง 1.44 ล้านงาน** ในปี 2017 ในขณะเดียวกันข้อมูลจากเว็บ socialenterprise.uk กล่าวว่าในปีเดียวกันนี้ **วิสาหกิจเพื่อสังคมมีจำนวนกว่า 70,000 บริษัท สามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับประเทศได้สูงถึง 24,000 ล้านปอนด์**

กรณีศึกษาในประเทศไทย

กิจการที่อยู่คู่ประเทศไทยมานาน ก่อนที่คำว่า วิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) จะเป็นที่รู้จัก และถือได้ว่าเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมรูปแบบหนึ่ง คือร้านอาหารที่ชื่อว่า **Cabbages & Condoms** ก่อตั้งโดยสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชนหรือ PDA เมื่อ ปี พ.ศ. 2517 เพื่อส่งเสริมงานวางแผนครอบครัว และเสริมสร้างความตระหนักเกี่ยวกับเอชไอวี/AIDS และเพื่อลดอัตราการเกิดของประชากรของประเทศไทยในขณะนั้น โดยรายได้จากร้านอาหารนำไปใช้สนับสนุนการจัดกิจกรรมของ PDA เช่น การให้ความรู้แก่ชาวบ้านเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว และการป้องกันการตั้งครรภ์ที่ไม่พร้อม PDA ระบุว่าการทำงานของสมาคมเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยลดอัตราการเกิดของประชากรไทยจาก 7.0 ต่อครัวเรือน ในช่วงปี 2500 จนเหลือเพียง 1.6 ต่อครัวเรือน ในปี 2556

นอกจากนี้ยังมี กาแฟดอยตุง ร้านกาแฟที่ขายผลผลิตจากโครงการพัฒนาดอยตุง ภายใต้มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง จุดมุ่งหมายของโครงการพัฒนาดอยตุง คือ การขจัดปัญหาความยากจนให้กับชนกลุ่มน้อยที่อยู่ในพื้นที่ดอยตุง และเปลี่ยนจากการปลูกพืชสารเสพติดไปสู่การปลูกพืชทางเลือก ได้แก่ กาแฟและแมคคาเดเมีย ชาวบ้านมีรายได้จากการขายเมล็ดกาแฟและถั่ว รวมไปถึงพืชอื่นๆ โดยโครงการพัฒนาดอยตุง เป็นผู้ผลิตและขายผลิตภัณฑ์แปรรูป เช่น กาแฟดอยตุง สิ่งทอ งานฝีมือต่างๆ ออกสู่ผู้บริโภค

กลุ่มธุรกิจต่างๆ หันมาให้ความสนใจ และผันตัวมาเป็นผู้ประกอบการสังคมเพิ่มขึ้น เช่น **บริษัท Lemon Farm** จำกัด ที่ยกระดับมาจากสหกรณ์การเกษตร โดยมุ่งส่งเสริมผลิตภัณฑ์อินทรีย์และสินค้าสุขภาพที่ผลิตจากเครือข่ายชุมชน เพื่อให้ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงสินค้าได้โดยง่าย ร้าน Lemon Farm ได้ใช้โมเดลธุรกิจในการจำหน่ายสินค้า ผ่านเครือข่ายร้านค้าในรูปแบบ modern trade ในเมือง และนำผลกำไรกลับไปลงทุนซ้ำ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาชุมชนเกษตรอย่างยั่งยืน

ทำไมต้องมีกฎหมายวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย?

ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่มีความพยายามผลักดันให้วิสาหกิจเพื่อสังคมเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในสังคม แต่วิสาหกิจเพื่อสังคมที่ประสบความสำเร็จ ขยายธุรกิจได้ และสามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืนยังมีจำนวนน้อย จึงถือได้ว่าวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทยยังอยู่ในระยะเริ่มต้น

ข้อท้าทายในการประกอบกิจการวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย สามารถพิจารณาจาก (1) เกณฑ์ผู้รับประโยชน์ โดยพิจารณาว่า ลูกค้าของธุรกิจ เป็นกลุ่มเดียวกับกลุ่มผู้รับประโยน์หรือไม่ และ (2) เกณฑ์การทำงาน โดยพิจารณาว่า ในกระบวนการทำงาน ผู้ประกอบการจะต้องเข้าไปเปลี่ยนพฤติกรรมและวิธีคิดของผู้เกี่ยวข้องมากแค่ไหน

วิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นประเภทที่มีกลุ่มลูกค้าคนละกลุ่มกับผู้รับประโยชน์ ซึ่งจะทำให้เกิดภาวะทิ้งภารกิจเพื่อสังคมได้ง่าย (mission drift) เพราะบางครั้งอาจต้องเผชิญกับการต้องเลือกระหว่างการสร้างรายได้กับการสร้างประโยชน์ให้กับกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งถือว่าเป็นความเสี่ยงที่สำคัญ เพราะนอกจากเสี่ยงต่อภาวะการละทิ้งภารกิจเพื่อสังคมแล้ว ในการดำเนินการให้ประสบความสำเร็จ ยังต้องอาศัยการเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เกี่ยวข้องเพื่อให้โมเดลธุรกิจสามารถทำงานได้ จากงานวิจัยพบว่าวิสาหกิจเพื่อสังคมกลุ่มนี้มักจะต้องปิดตัวลงภายใน 5 ปี

การที่วิสาหกิจเพื่อสังคม ต้องเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเปลี่ยนทัศนคติของคน (mindset) และการปรับเปลี่ยนทั้งกระบวนการเพื่อให้เกิดเป็น social change ยิ่งทำให้วิสาหกิจเพื่อสังคมมีต้นทุนที่เพิ่มขึ้น (Additional Cost) เพราะการทำธุรกิจที่มีความแตกต่าง จึงทำให้มีต้นทุนสูงกว่าปกติ

กฎหมายจะสามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับสังคม (Trust) และสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้เกิดการเติบโตของวิสาหกิจเพื่อสังคมได้ในประเทศไทย

02

เจตนารมณ์ของ ร่าง พ.ร.บ. ส่งเสริมวิสาหกิจ เพื่อสังคม

เพื่อช่วยผลักดันให้วิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทยเกิดและเติบโตอย่างยั่งยืน หน่วยงานภาครัฐจึงมีความพยายามที่จะออกนโยบายและกฎหมายเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของวิสาหกิจเพื่อสังคม มาตั้งแต่ปี 2553 และในปัจจุบันร่าง พ.ร.บ. ส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมได้สิ้นสุดกระบวนการรับฟังความคิดเห็น และเข้าสู่กระบวนการให้ความเห็นชอบเพื่อประกาศใช้ ตั้งแต่ปลายปี 2561

เจตนารมณ์เดิมของร่างพ.ร.บ.ส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม ได้แก่

1. เพื่อส่งเสริมให้คนที่อยากทำดีผ่านรูปแบบวิสาหกิจเพื่อสังคมสามารถทำได้ง่ายขึ้นและสามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง

2. เพื่อส่งเสริมให้ภาคประชาชนและภาคเอกชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น

3. เพื่อนำไปสู่การปฏิรูปการให้บริการภาครัฐ เช่น ด้านสาธารณสุข ที่สามารถตอบสนองและสร้างประโยชน์ให้สังคม โดยเสนอบริการที่ดีเทียบเท่าภาคเอกชน และนำผลกำไรกลับมาหมุนเวียนเพื่อสร้างประโยชน์ให้สังคมมากกว่าตอบแทนให้ผู้ถือหุ้นเพียงไม่กี่คน

จากเจตนารมณ์ทั้ง 3 ข้อนี้ จึงเป็นที่มาของการออกกฎหมายและนำมาสู่ “ระบบทะเบียน” เพื่อให้สังคมเกิดความชัดเจน ถึงกรอบหรือที่มาของการเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม และ “การให้สิทธิประโยชน์” เช่น ระบบเงินทุน ระบบการจัดซื้อจัดจ้าง และระบบภาษี เป็นต้น

“

ประเด็น **ความท้าทาย**

เกี่ยวกับวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย
คงไม่ได้อยู่ที่**การมี**หรือ**ไม่มี**กฎหมาย แต่อยู่ที่ว่า

เมื่อมีกฎหมายแล้ว จะทำอย่างไรให้เกิดผลจริงในทางปฏิบัติให้ได้มากที่สุด

และที่สำคัญมากไปกว่านั้น คือ การต่อกรกับคำถามท้าทายที่ว่า เราทุกคนที่เป็นภาคประชาชน เป็นผู้บริโภค จะมีส่วนช่วยขับเคลื่อนให้เกิดระบบนิเวศที่ดีได้อย่างไร

”

ศาสตราจารย์พิเศษ ดร. กิตติพงษ์ กิตยารักษ์
ผู้อำนวยการสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย

5 ข้อค้นพบ
จากการเสวนา

ข้อ 1
ระบบนิเวศ
เป็นหัวใจของการพัฒนาวิสาหกิจเพื่อสังคมให้เติบโตอย่างยั่งยืน

ระบบนิเวศที่ดีเป็นหัวใจสำคัญในการส่งเสริมให้วิสาหกิจเพื่อสังคมเติบโตได้อย่างยั่งยืน หมายถึง ความสำเร็จของวิสาหกิจเพื่อสังคมไม่ได้ขึ้นอยู่กับหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง นโยบายของรัฐไม่กี่ฉบับหรือกฎหมายไม่กี่หน้า แต่จะเกิดขึ้นได้เมื่อหน่วยงานต่างๆ ในสังคมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิสาหกิจเพื่อสังคม มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับวิสาหกิจเพื่อสังคม มีความเข้มแข็ง และสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างไร้รอยต่อ ส่งเสริมให้วิสาหกิจเพื่อสังคมทุกขนาด ทุกช่วงการเติบโต ที่มีความต้องการต่างกันได้รับการสนับสนุนที่ตรงจุด และเติบโตได้อย่างยั่งยืน

ในเวทีเสวนา ผู้เข้าร่วมการเสวนาได้กล่าวถึงระบบนิเวศและเสนอแผนภูมิในหลายรูปแบบ หลากมุมมอง สามารถสรุปรวบรวมข้อค้นพบเรื่องการสร้างระบบนิเวศที่ดีได้ ดังนี้

ข้อท้าทาย

เกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบันของวิสาหกิจเพื่อสังคม ได้แก่

01 ปัจจุบัน จากผลการวิจัยและประสบการณ์ของผู้เข้าร่วมเสวนา ชี้ให้เห็นว่า **จุดอ่อนที่สำคัญประการหนึ่งที่เป็นปัจจัยแห่งความล้มเหลว คือ Human Capital (Talents) หรือทรัพยากรบุคคล** รองลงมาคือความท้าทายเรื่องเงินทุน ดังแผนภาพที่ 1 แสดงถึงข้อท้าทายของวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย

02 เนื่องจาก**วิสาหกิจเพื่อสังคมมักมีต้นทุนสูงกว่าธุรกิจที่หวังผลกำไรทั่วไป** ส่งผลให้เกิดการเสียเปรียบในด้านการดำเนินการ เนื่องจากการบริหารวิสาหกิจเพื่อสังคมมีต้นทุนจากการต้องเข้าไปเปลี่ยนพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย และการแบกรับค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้นจากการซื้อขายในราคาอันเป็นธรรม

03 **ความต้องการของวิสาหกิจเพื่อสังคมไม่ใช่เพียงเงินทุนเท่านั้น แต่สิ่งที่ต้องการมากไม่แพ้กัน คือ การสร้างสภาพแวดล้อมที่สามารถช่วยให้วิสาหกิจเพื่อสังคมเติบโตได้** เช่น การให้คำปรึกษาด้านธุรกิจ ด้านกฎหมาย ด้านการเงิน ด้านการจดทะเบียน หรือช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้า เนื่องจากวิสาหกิจเพื่อสังคมทุกรายต้องพัฒนาสินค้าและบริการของตัวเองให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคหรือตลาด การให้องค์ความรู้ด้านเทคนิคต่างๆ จะส่งผลต่อการเติบโตของวิสาหกิจเพื่อสังคม ในระยะยาวมากขึ้น

อ้างอิง
แผนภาพที่ 1 จาก presentation ประกอบการบรรยายการเสวนา Thailand Social Enterprise: The Way Forward ของผศ.ดร.พิชญ์วดี กิตติปัญญางาม ในวันที่ 27 พฤศจิกายน 2561

แผนภาพที่ 1

Key Challenges of Thai SEs

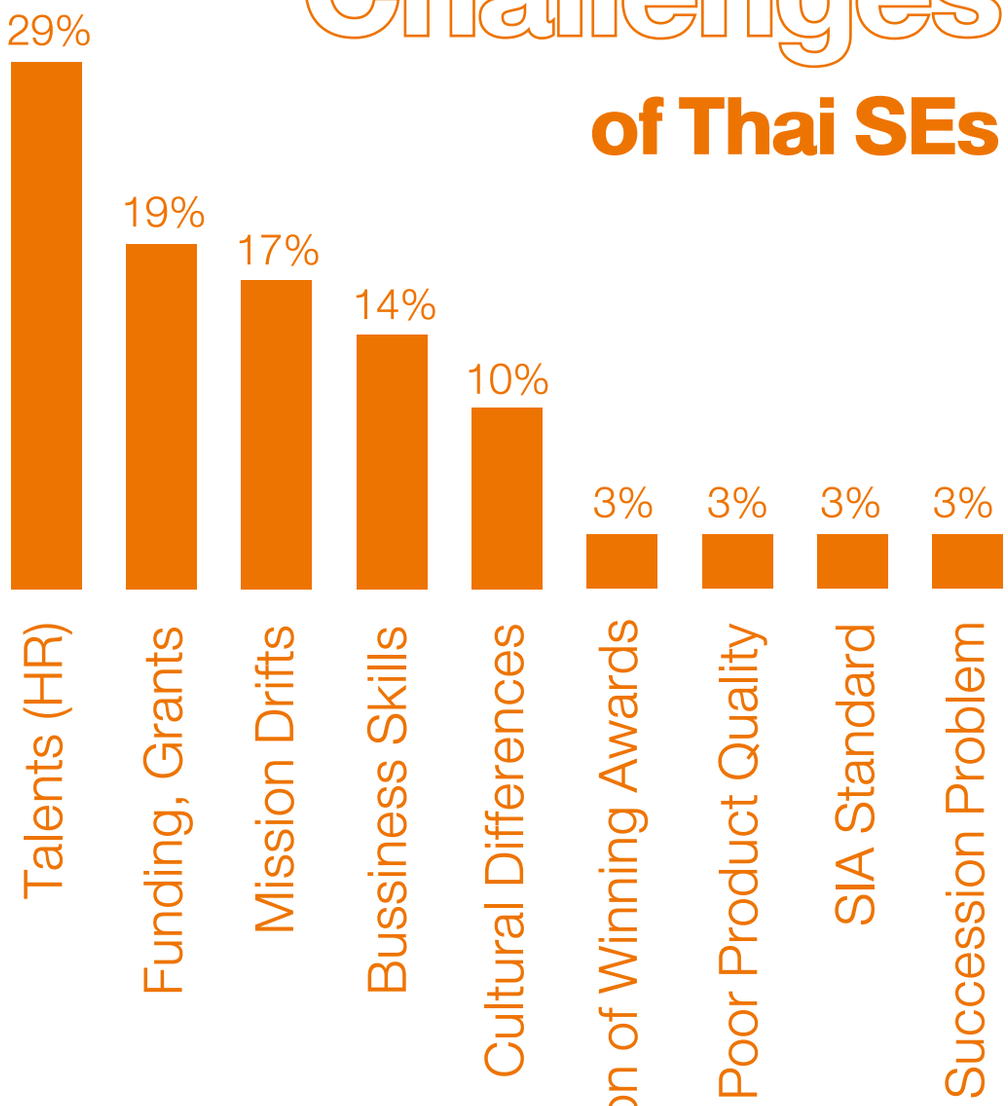

ในการจะก้าวข้ามข้อท้าทายเหล่านี้...

ผู้เข้าร่วมเสวนาชี้ให้เห็นว่า หน่วยงานแต่ละภาคส่วนล้วนมีบทบาทร่วมกันในการสร้างองค์ความรู้ ถ่ายทอดทักษะด้านการบริหารธุรกิจ รวมไปถึงนโยบายสนับสนุนเพื่อสร้างแรงจูงใจ

ด้านความรู้และทักษะที่จำเป็น :

ภาคเอกชน ต้องช่วยถ่ายทอดองค์ความรู้ สร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม เหลาแผนธุรกิจให้คม ซึ่งจะสามารถทำให้วิสาหกิจเพื่อสังคมเติบโตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ **สถาบันการศึกษาหรือสถาบันทางวิชาการ** ยังมีบทบาทสำคัญ ใน 2 มิติ คือ
1) การเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา ที่จะเสริมสร้างเยาวชนหรือบัณฑิตให้เป็นผู้มีความรู้ด้านธุรกิจด้านนวัตกรรม พร้อมกับแนวคิดที่จะทำประโยชน์เพื่อสังคม ซึ่งนับเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยผลักดันและสนับสนุนให้วิสาหกิจเพื่อสังคมเกิดขึ้นได้ในสังคมไทย และ
2) บทบาทในการเก็บข้อมูล วิจัย เพื่อนำไปสู่การต่อยอดและการพัฒนาวิสาหกิจเพื่อสังคม อันจะนำไปสู่การสนับสนุนและผลักดันเชิงนโยบายให้เห็นผลในทางปฏิบัติต่อไป

ด้านแหล่งเงินทุน :

นอกเหนือไปจากภาค**ธุรกิจการเงิน** เช่น ธนาคาร ผู้เข้าร่วมเสวนาเห็นตรงกันว่าเป็นหน้าที่ของ**ทุกภาคส่วน**ที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจเพื่อสังคมที่จะต้องร่วมมือกันในการถ่ายทอดความรู้ด้านการบริหารธุรกิจให้แก่ผู้ประกอบการวิสาหกิจเพื่อสังคม ซึ่งจะทำให้วิสาหกิจเพื่อสังคม มีโมเดลทางธุรกิจที่เข้มแข็ง สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนและเข้าถึงตลาดได้ง่ายขึ้น ร่วมถึงภาครัฐที่ควรเข้ามาช่วยสนับสนุนในเรื่องของนโยบายที่จะช่วยลดต้นทุนในกับวิสาหกิจเพื่อสังคม

ด้านนโยบายสนันสนุน :

ภาครัฐ ควรให้การสนับสนุนและวางมาตรการสร้างแรงจูงใจให้กับภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนวิสาหกิจเพื่อสังคมให้มีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง การให้มีกฎหมาย ถือเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งของภาครัฐในการสร้างมาตรการจูงใจในการสนับสนุนส่งเสริมให้วิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ด้านการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการพัฒนา :

คู่แข่ง (peers) จะทำให้เกิดการเรียนรู้ best practices ผ่านการเผชิญความกดดัน และการแข่งขัน โดยการเรียนรู้จะเกิดขึ้น 2 ส่วน ได้แก่ 1) products and services และ 2) นำไปสู่การเกิดผลลัพธ์ทางสังคม (social impacts) และบริการต่อสาธารณะ

ด้านการสร้างเครือข่าย :

การเชื่อมวิสาหกิจเพื่อสังคมสู่กลุ่มตลาด และผู้บริโภค มีความสำคัญและเป็นเรื่องที่หลายฝ่ายมองว่าเป็นข้อท้าทาย ปัจจุบัน **ตลาดหลักทรัพย์** ได้ทำหน้าที่เป็น Platform เชื่อมประโยชน์ให้กับทุกภาคส่วน หลักการทำงานที่สำคัญคือการเป็น social impact multiplier ให้ capital market เป็นพื้นที่ที่ให้ประโยชน์แก่ทุกฝ่าย

ด้านการบริโภค :

ประกอบไปด้วย**ผู้บริโภค** และ**วัฒนธรรมในการบริโภค** ซึ่งมีความสำคัญไม่แพ้กัน เนื่องจาก “การสร้างวัฒนธรรมและการปลูกฝังความเข้าใจเรื่องความแตกต่างระหว่างธุรกิจที่ดี และธุรกิจที่ไม่ดีนักแก่ภาคประชาชน ที่ลงไปถึงระดับท้องถิ่น จะเป็นแรงกดดันที่สำคัญในการผลักดันให้ภาคส่วนต่างๆ หันมาร่วมกันพัฒนาสังคมอย่างจริงจัง เพราะประชาชนทุกคนสวมหมวกผู้บริโภค ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการผลักดัน ขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง” ศาสตราจารย์พิเศษ ดร. กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ ผู้อำนวยการสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย

ตัวอย่างแผนภาพระบบนิเวศที่ได้มีการกล่าวถึงในการเสวนา และในงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แผนภาพที่ 2 - Platform : SET Social Impact Multiplier

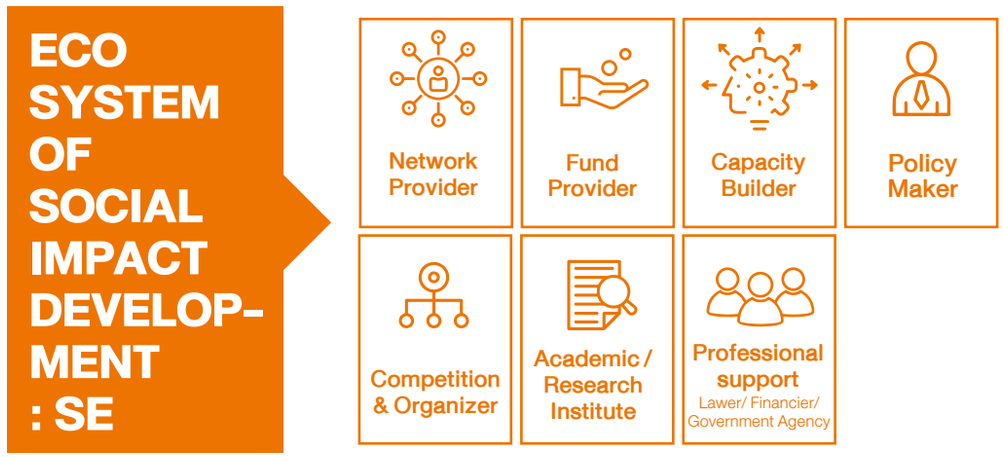

หากแบ่งโดยใช้ลักษณะ**หน้าที่ของหน่วยงาน**ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิสาหกิจเพื่อสังคม แผนภาพระบบนิเวศที่ผู้เข้าร่วมเสวนาใช้ในการอธิบายค่อนข้างครอบคลุม คือแผนภาพที่ 2 ซึ่งเป็นการอธิบายระบบนิเวศโดยตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ที่มุ่งเน้นการระบุลักษณะหน่วยงานที่สำคัญต่อการทำงานของวิสาหกิจเพื่อสังคม แต่ไม่ได้มุ่งเน้นให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของแต่ละหน่วยงาน ซึ่งแตกต่างกับแผนภาพที่ 3 ที่มุ่ง**ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงาน**ที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจเพื่อสังคม

แผนภาพที่ 3 - Ecosystem of Social Enterprise

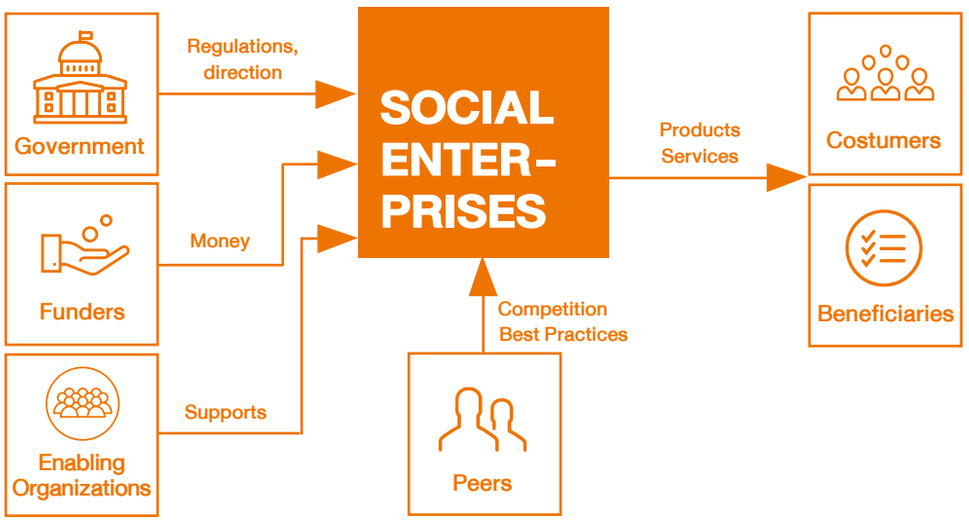

อ้างอิง

แผนภาพที่ 2 จาก presentation ประกอบการบรรยายการเสวนา Thailand Social Enterprise: The Way Forward ของคุณนพเก้า สุจริตกุล ผู้ช่วยผู้จัดการหัวหน้ากลุ่มงานพัฒนาเพื่อสังคมและสื่อสารองค์กร ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ในวันที่ 27 พฤศจิกายน 2561

แผนภาพที่ 3 จาก presentation ประกอบการบรรยายการเสวนา Thailand Social Enterprise: The Way Forward ของผศ.ดร.พิชญ์วดี กิตติปัญญางาม ในวันที่ 27 พฤศจิกายน 2561

แผนภาพที่ 4

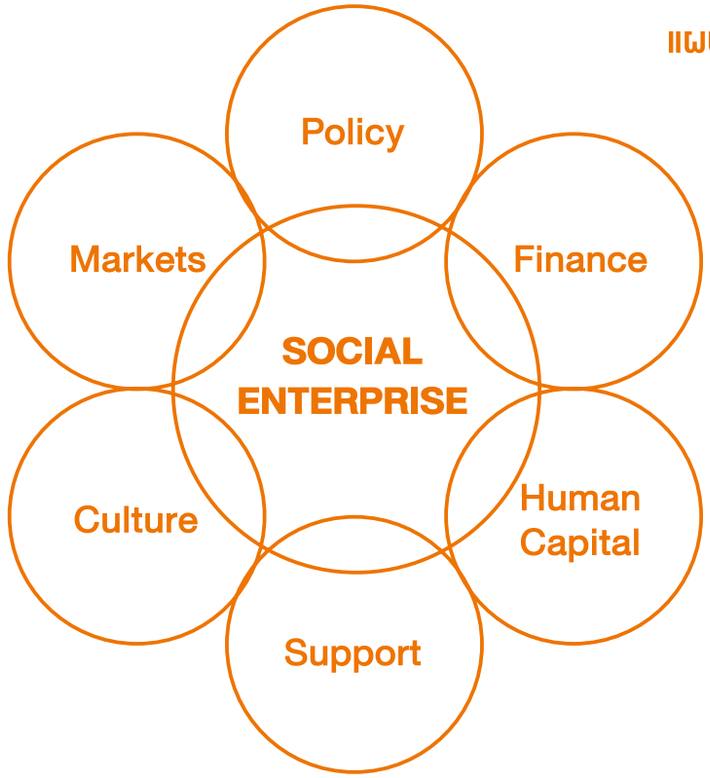

แผนภาพที่ 4 เป็นแผนภาพระบบนิเวศของประเทศอังกฤษ เพื่อนำเสนอแนวคิดการพัฒนาภาคส่วนวิสาหกิจเพื่อสังคม โดยมองระบบนิเวศผ่านองค์ประกอบของปัจจัยสำคัญ มากกว่าการมองเพียงมิติของผู้เล่น (actors) ที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจเพื่อสังคม

มุมมองที่ประเทศอังกฤษนำเสนอประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ 6 ข้อที่สนับสนุนส่งเสริมให้วิสาหกิจเพื่อสังคมเติบโตอย่างแข็งแกร่งและยั่งยืน ดังนี้

1) นโยบายภาครัฐ (Policy) ในฐานะผู้กำหนดทิศทางในการพัฒนาประเทศโดยอาศัยการมีส่วนร่วมของภาคเอกชน

2) การเข้าถึงทางด้านการเงินและตลาดทุน (Finance) ในฐานะที่มาของทุนซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งของการผลิตและการบริการ

3) การพัฒนาทรัพยากรบุคคล Human (Capital) ในฐานะผู้ขับเคลื่อนการเติบโตอย่างมั่นคงและยั่งยืนของวิสาหกิจเพื่อสังคม

4) การพัฒนาด้านการเข้าถึงตลาดและผู้บริโภค (Markets) ในฐานะแหล่งที่มาของรายได้เพื่อรองรับการดำเนินงานทางสังคม

5) การสร้างความรับรู้และความตระหนักของสังคม (Culture) เพื่อการยอมรับและเข้าใจในภารกิจและบทบาทของวิสาหกิจเพื่อสังคมซึ่งต้องการเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคมผ่านช่องทางของธุรกิจ

6) การพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน/เครือข่าย/องค์กรตัวกลางในการสนับสนุน (Support) เพื่อให้วิสาหกิจเพื่อสังคม สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพภายใต้การรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง

อ้างอิง

แผนภาพที่ 4 จากกิจการเพื่อสังคม ทำดี...โดได้ โดย NISEcrop 24 เมษายน 2557

ในการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม
ในประเทศไทย ควร

มอง ระบบนิเวศ ผ่านทั้ง สองมุม

คือ มองให้เห็นปัจจัยสำคัญ และมองต่อไปว่า มีผู้เล่นที่สนับสนุนปัจจัยเหล่านั้นมากน้อยแค่ไหน และมีความต้องการอีกมากน้อยเท่าใด จึงจะทำให้ระบบนิเวศที่มีสามารถเอื้อให้วิสาหกิจเพื่อสังคมไทยเติบโตได้ดีที่สุด

ข้อ 2
มี กฎหมาย ดีกว่าไม่มี

ผู้เข้าร่วมเสวนาและผู้เข้ารับฟังการเสวนาส่วนใหญ่เห็นตรงกันว่า การมีกฎหมายส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม ถือว่า **“มีดีกว่าไม่มี”** เพราะกฎหมายค่อนข้างครอบคลุม อย่างไรก็ตาม กฎหมายให้สิทธิกับคณะกรรมการวิสาหกิจเพื่อสังคมแห่งชาติ ที่สามารถออกกฎหมายลูกและข้อบังคับต่างๆ ในภายหลัง ในชั้นนี้ถือว่า มีเครื่องมือให้ครบถ้วนแล้ว ขึ้นอยู่กับคณะกรรมการแห่งชาติจะทำความเข้าใจและมองเห็นถึงความต้องการที่แท้จริงของวิสาหกิจเพื่อสังคมเพียงใด

> “
> พ.ร.บ. ถือเป็นบ้าน มีเกณฑ์ที่ชัดเจนว่าใครจะได้เข้าบ้าน เกณฑ์ดังกล่าวเราก็ต้องทดลองกันไปว่า ทำให้คนที่เข้ามาในบ้านทั้งหมดเป็นคนที่ใช่หรือไม่ ถ้ามีคนที่ไม่ใช่เข้ามาก็ต้องเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการที่ต้องคอยปรับเกณฑ์ให้ดีขึ้น ทุกอย่างเป็น working process ไม่ใช่สำเร็จแบบบริบูรณ์ในตัวเอง ไม่จำเป็นต้องดีทั้งหมดมาตั้งแต่แรก แต่ในรายละเอียด ต้องไปรับฟังคนที่จะเข้ามาอาศัย
> ”
>
> ม.ล.ดิศปนัดดา ดิศกุล กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ

เมื่อกฎหมายออกมาแล้ว สิ่งที่ต้องทำควบคู่กัน คือ

1. **การทำงานในทางปฏิบัติที่สอดรับกับสภาพสังคมและเอื้อต่อการทำงานของกลไกตลาด** อาทิ มาตรการจัดซื้อจัดจ้างที่ส่งเสริมให้มีบริการภาครัฐในรูปแบบของวิสาหกิจเพื่อสังคม การลดกระบวนงานที่ซับซ้อน ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานของวิสาหกิจเพื่อสังคมและผู้เกี่ยวข้อง

2. **การเชื่อมโยงและบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐ รวมถึงการพัฒนาศักยภาพของเจ้าหน้าที่รัฐให้สามารถให้คำปรึกษาที่ถูกต้องตรงกัน** เช่น กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงการคลัง และกระทรวงพาณิชย์ เป็นต้น ซึ่งจะช่วยลดภาระการทำงานหรือการติดต่อกับหน่วยงานภาครัฐของวิสาหกิจเพื่อสังคมได้

3. การสนับสนุนวิสาหกิจเพื่อสังคม**ที่ตระหนักถึงความจำเป็นตามระยะการเติบโตของวิสาหกิจเพื่อสังคม** ซึ่งมีความต้องการเฉพาะที่แตกต่างกันออกไป

4. **การปลูกฝังและสร้างรากฐานเกี่ยวกับวิสาหกิจเพื่อสังคมให้แก่คนรุ่นใหม่** แม้กฎหมายฉบับนี้จะครอบคลุมเพียงใด แต่ยังไปไม่ถึงมิติของการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา ที่จะส่งเสริมให้มีการสร้างเยาวชนหรือบัณฑิตมีความรู้ด้านธุรกิจ ด้านนวัตกรรม พร้อมกับแนวคิดที่จะทำประโยชน์เพื่อสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยผลักดันและสนับสนุนให้วิสาหกิจเพื่อสังคมเกิดขึ้นได้ในสังคมไทย

5. **การส่งเสริมบทบาทของท้องถิ่น**ที่จะช่วยขับเคลื่อนวิสาหกิจเพื่อสังคม เช่นเดียวกับในต่างประเทศ รัฐบาลท้องถิ่นต้องมีบทบาทสำคัญผ่านการให้สิทธิประโยชน์ต่างๆ

ข้อ 3
ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย
ต่อร่าง พ.ร.บ. ส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม

นโยบายรัฐที่ดี คือ

การส่งเสริมให้มีความหลากหลาย ทั้งในรูปแบบกิจการ business model ส่งเสริมให้มีการทดลอง (การลองถูกลองผิด) รวมถึงส่งเสริมระบบการติดตามตรวจสอบ และการประเมินผลลัพท์ทางสังคมที่ชัดเจน เพื่อให้ทราบผลลัพท์ทางสังคมที่เกิดจากการดำเนินงาน (นำไปสู่การขยายรูปแบบของการดำเนินงานหรือการต่อยอด) และสร้างแรงจูงใจให้คนมาลองผิดลองถูกให้มาก

กฎหมายควรสนับสนุนบริบทในสภาพแวดล้อมของโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยคำนึงถึงแนวคิดการพัฒนาธุรกิจในระดับสากล ระบบนิเวศ และนวัตกรรมทางสังคมใหม่ๆ ซึ่งไม่จำกัดกรอบเพียงบริบทราชการหรือรัฐวิสาหกิจที่มีรูปแบบหรือ protocol แบบเก่าเท่านั้น กฎหมายนี้ต้องคำนึงถึงบริบทในอนาคต สร้างสภาพเอื้อให้แก่คนรุ่นใหม่ สร้างแนวทางของประเทศไทยให้เดินไปข้างหน้าอย่างยั่งยืน

กฎหมายฉบับนี้ ในฐานะเครื่องมือหนึ่งที่จะช่วยสร้างการรับรู้และความตื่นตัวให้แก่สังคมทั้งในภาคองค์กรไม่แสวงหากำไร ภาครัฐ ภาคธุรกิจ ภาคสื่อมวลชน ภาควิชาการหรือสถาบันการศึกษา และที่สำคัญอย่างยิ่ง คือ ภาคประชาชนในฐานะผู้บริโภค

ข้อ 4
ข้อเสนอแนะเนื้อหากฎหมาย

ต่อร่าง พ.ร.บ. ส่งเสริม
วิสาหกิจเพื่อสังคม
(ฉบับ ณ วันที่ 27 พฤศจิกายน 2561)

คำนิยามและวัตถุประสงค์ของวิสาหกิจเพื่อสังคม

รูปแบบนิติบุคคลหรือการปันผล เป็นสิ่งที่ควรขึ้นกับดุลยพินิจของผู้ประกอบการในการพิจารณาความเหมาะสมของการนำไปปฏิบัติจริงให้เกิดความยั่งยืน กฎหมายต้องคุ้มครองความหลากหลาย การเลือกรูปแบบนิติบุคคลไม่ควรนำมาเป็นตัวตัดสินความเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม อย่างไรก็ตาม ปัจจัยเหล่านี้อาจถูกนำมาพิจารณาในกรณีที่ความเชื่อมโยงกับเรื่องสิทธิประโยชน์ต่างๆ จากรัฐได้

เนื่องจาก **วิสาหกิจเพื่อสังคมกับ CSR แตกต่างกันตั้งแต่พันธกิจหรือจุดเริ่มต้น** ดังนั้น วัตถุประสงค์ของวิสาหกิจเพื่อสังคมที่ถูกกำหนดไว้ในร่าง พ.ร.บ. มาตรา 5 ว่า “กิจการที่จะจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม... ต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อสังคมเป้าหมายหลักของกิจการ และต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้ (1) มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการจ้างงานแก่บุคคลที่สมควรได้รับการส่งเสริมเป็นพิเศษ ...หรือคืนประโยชน์ให้แก่สังคม...” อาจนำไปสู่ปัญหาการตีความและการบังคับใช้ใน 2 ประเด็น

ปัญหาการตีความและการบังคับใช้

1 คำว่า **“เพื่อส่งเสริมการจ้างงานแก่บุคคลที่สมควรได้รับการส่งเสริมเป็นพิเศษ”** หมายถึงคนกลุ่มใด เฉพาะกลุ่มเปราะบางหรือไม่

2 คำว่า **“...หรือคืนประโยชน์สู่สังคม...”** ข้อความนี้จะเปิดช่อง ให้ธุรกิจทั่วไปที่ทำ CSR สามารถเข้าข่ายนี้ และก่อให้เกิดความสับสนได้

เพราะสามารถตีความได้ว่า กิจการจะมีเป้าหมายการทำธุรกิจอย่างไรก็ได้ ขอเพียงมีการคืนประโยชน์สู่สังคม อาจไม่จำเป็นต้องมีพันธกิจเพื่อสร้างประโยชน์หรือแก้ปัญหาเพื่อสังคมเป็นหลักก็ได้ ดังนั้น กฎหมายนี้จึงควรส่งเสริมให้ภาคเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกันอย่างดี ในขณะเดียวกันต้องระมัดระวังไม่ให้กฎหมายสร้างความชอบธรรมหรือให้ประโยชน์กับโครงการ CSR โดยเฉพาะแบบ after process ที่จะอาศัยช่องทางดังกล่าวแปลงตัวเองเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม ทั้งที่โดยคุณสมบัติแล้วไม่ได้เป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมอย่างแท้จริง เครื่องยืนยันการเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมที่ดี ควรอยู่ที่ผลลัพธ์ทางสังคมที่วิสาหกิจเพื่อสังคมสามารถสร้างได้ เนื่องจากการแจ้งจดทะเบียนเป็นการประกาศเจตนารมณ์ของตัวเอง แต่การประเมินผลลัพธ์ทางสังคมจะเป็นเครื่องสะท้อนถึงการดำเนินงานและการปฏิบัติเพื่อบรรลุถึงพันธกิจของการจัดตั้งกิจการ

ระบบทะเบียน

ร่าง พ.ร.บ. ดังกล่าว กำหนดระบบทะเบียนขึ้น เนื่องจากโครงสร้างตามกฎหมายมีความเชื่อมโยงเกี่ยวกับเรื่องการเข้ารับสิทธิประโยชน์จากรัฐ อย่างไรก็ตาม ไม่ได้หมายความว่าวิสาหกิจเพื่อสังคมทั่วประเทศต้องใช้โครงสร้างทางกฎหมายนี้ เช่น ผู้ประกอบการบางรายอาจมองว่ากฎหมายนี้มีความยุ่งยาก จึงจดทะเบียนและดำเนินงานในฐานะบริษัททั่วไปแต่สามารถสร้าง social impact สูงมาก ได้กำไรและอยู่ได้ กรณีเช่นนี้ก็ไม่ควรถูกตัดสินว่าไม่ใช่วิสาหกิจเพื่อสังคมเพียงเพราะไม่ได้ใช้รูปแบบตามที่กฎหมายกำหนด**การจดทะเบียนวิสาหกิจเพื่อสังคม จึงเป็นการแสดงบทบาทของกฎหมายในฐานะเครื่องมือในการช่วยผลักดัน แต่ไม่ใช่เครื่องตัดสินว่ากิจการที่ไม่มาจดทะเบียนไม่ถือเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม** อย่างไรก็ตามวิธีคิดของกฎหมายและสังคมต้องเปิดกว้าง ซึ่งประเด็นดังกล่าวเป็นเรื่องสำคัญที่ภาครัฐควรต้องสร้างความรับรู้และเข้าใจให้แก่คนในสังคม

บทบาทสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม

บทบาทของสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมที่เกี่ยวโยงกับอำนาจการบริหารกองทุน มีประเด็นน่ากังวล คือ “**กฎหมายอาจละเลยธรรมาภิบาลพื้นฐาน**”เช่น การให้กองทุนมีอำนาจในการช่วยทั้งหน่วยงานราชการ ภาคเอกชน และการร่วมทุนได้ โดยการทำธุรกิจดังกล่าว ไม่ต้องส่งเงินเข้ารัฐ ดังนั้น **รัฐจะมีบทบาทเป็น facilitator หรือ regulator ควรพิจารณาแยกให้เห็นชัดเจน เพราะอาจเกิดความเสี่ยงในการเปิดช่องทางไปสู่การเอื้อประโยชน์ หรือคอรัปชั่นเชิงนโยบายได้ จึงควรต้องคำนึงถึงหลักธรรมาภิบาลที่ดี และการจัดการผลประโยชน์ทับซ้อนด้วย**

ข้อกังวลด้านคอรัปชั่นเชิงนโยบายในประเด็นเกี่ยวกับ บทบาทสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม

แนวคิดในการสนับสนุนการให้อำนาจแก่สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมอย่างครอบคลุมมาจากมุมมองที่ต้องการให้รัฐมีบทบาทแบบ proactive (มิใช่บทบาทเชิง passive) ประกอบกับมุมมองของนักปฏิบัติ จากการดำเนินงานภายใต้อำนาจรัฐ แตกต่างจากภาคเอกชนที่จำเป็นต้องมีกฎหมายให้มีสิทธิในการดำเนินการมิเช่นนั้นในอนาคตหากคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม เห็นควรให้มีการร่วมทุนหรือดำเนินการใดๆ หากกฎหมายไม่ให้อำนาจไว้ สำนักงานก็ไม่อาจดำเนินการได้เช่นกัน

การให้สำนักงานฯ และคณะกรรมการบริหารกองทุน มีอำนาจต่างๆ อาทิ มาตรา 47 ได้กำหนดให้ “...รายได้ของกองทุนไม่ต้องนำส่งคลัง...” และมาตรา 48 ได้กำหนดให้“... (1) การให้วิสาหกิจเพื่อสังคมกู้ยืม...(3) การให้ความช่วยเหลือส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือองค์กรเอกชน... (4) การให้ความช่วยเหลืออุดหนุน ร่วมทุน หรือดำเนินการใดร่วมกับนิติบุคคลอื่นเกี่ยวกับการก่อตั้ง การขยายกิจการ การวิจัย การพัฒนาและการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมฯ ...” **เป็นทิศทางการทำงานเชิงรุกขององค์กรรูปแบบใหม่ แต่หลายคนมีข้อกังวลว่าอาจก่อให้เกิดช่องทางไปสู่การเอื้อประโยชน์หรือคอรัปชั่นเชิงนโยบายหรือผลประโยชน์ทับซ้อนได้** เช่น ในกรณีที่กองทุนประสงค์จะร่วมทุนกับวิสาหกิจเพื่อสังคมรายใดรายหนึ่ง และกำหนดใช้มาตรการส่งเสริมการจัดซื้อจัดจ้างเฉพาะกับวิสาหกิจเพื่อสังคมที่ตนร่วมทุน เป็นต้น

ในส่วนของ**กลไกการตรวจสอบการทำงานของสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม** พ.ร.บ. ฉบับนี้ได้กำหนดโครงสร้างของคณะกรรมการฯ แตกต่างจากระบบปกติของกฎหมายทั่วไป ที่เน้นคณะกรรมการจากหน่วยงานภาครัฐ โดยได้เพิ่มให้มีผู้แทนจากภาคส่วนอื่นมากขึ้น

กองทุน

ร่าง พ.ร.บ. กำหนดให้มีการจัดตั้งกองทุนเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม โดยลักษณะของกองทุนตามกฎหมายนี้ ไม่ใช้เงินสนับสนุนจากภาครัฐ และมีการบริหารงานแบบ performance-based

ร่าง พ.ร.บ. ได้กำหนดให้**แหล่งที่มาของกองทุน**มาจาก “เงินสมทบจากวิสาหกิจเพื่อสังคม” จึงมีความกังวลว่า วิสาหกิจเพื่อสังคมอาจมีรายได้น้อย หากหวังรายได้จากวิสาหกิจเพื่อสังคมหมุนเวียนกลับมา อาจส่งผลให้กองทุนมีเงินสนับสนุนไม่เพียงพอ ดังนั้น ควรเพิ่มช่องทางของแหล่งที่มาของเงินกองทุนเพิ่มเติม เช่น การออกสลากกินแบ่ง พันธบัตรรัฐบาล สลากออมสินหรือสลาก ธกส. หรือกองทุนเปิดของธนาคาร อีกทั้ง ยังถือเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและการสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมไปพร้อมกัน (ทั้งนี้ ผู้ซื้อสลากหรือกองทุนจะรับทราบว่าเงินจากการซื้อสลากหรือกองทุนได้ช่วยส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมใด) หรืออาจนำวิธีการเพิ่มแหล่งเงินกองทุนจากประเทศไต้หวัน โดยการให้ใบเสร็จมีหมายเลขสลากกินแบ่งโดยอัตโนมัติ ส่งผลให้เกิดเงินทุนกองใหญ่ พร้อมทั้งช่วยส่งเสริมให้คนเข้าสู่ระบบมากขึ้น

ทิศทางกฎหมายด้านสิทธิประโยชน์ทางภาษีในอนาคต (ภายหลังร่าง พ.ร.บ. นี้ใช้บังคับ)

1. ประเด็นที่อาจมีการเพิ่มเติม เช่น การเพิ่มช่องทางการให้ความช่วยเหลือ ซึ่งปัจจุบันให้ประโยชน์กับนิติบุคคลที่มาบริจาคเงินหรือทรัพย์สิน โดยในอนาคตอาจขยายขอบเขตให้กว้างขึ้นทั้งด้านการบริจาค การร่วมทุน ฯลฯ ทั้งนี้ ที่เริ่มดำเนินการไปแล้วได้มุ่งเน้นการสนับสนุนในลักษณะพี่ช่วยน้องผ่านรูปแบบ corporate ช่วยวิสาหกิจเพื่อสังคม แต่ในอนาคตอาจต้องขยายไปถึง SME ภาคเอกชนอื่นที่ออกมาตรการช่วยเหลือหรือสนับสนุนวิสาหกิจเพื่อสังคม เช่น ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เป็นต้น กล่าวคือจะต้องคำนึงถึงความหลากหลายของแต่ละภาคส่วนที่สนับสนุนวิสาหกิจเพื่อสังคม เพื่อมิให้ผู้ให้เงินทุนหรือผู้ส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมมีภาระทางภาษีเพิ่มเติม

2. การให้สิทธิประโยชน์ด้านภาษีในอนาคต จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องคำนึงถึงความต้องการพิเศษของวิสาหกิจเพื่อสังคม ในแต่ละระยะของการเติบโต ทั้งนี้ กฎหมายลำดับรองอาจขยายกลุ่มผู้ลงทุนจากนิติบุคคลมาเป็นบุคคลธรรมดา หรือการบริหารงานกองทุน โดยคำนึงถึงการให้ผลประโยชน์แบบที่ไม่ใช่ case by case ได้อย่างไรบ้าง

ข้อ 5

การวัดผลลัพธ์ทางสังคม

เพื่อป้องกันภาวะการละทิ้งภารกิจ (mission drift) สำคัญมาก

การจะตอบคำถามว่า วิสาหกิจเพื่อสังคมมีคุณค่ามากเพียงใดต่อการพัฒนาสังคมไทย ตัวเลขทางการเงินอาจไม่ใช่ตัวตัดสิน **จะต้องดูที่ “ผลลัพธ์ทางสังคม” หรือ social impact ที่กิจการเหล่านั้นสร้าง ซึ่งจะเป็นมาตรวัดว่าวิสาหกิจเพื่อสังคมทำให้ชีวิตคน “ดีขึ้น” ยังไง**

การที่วิสาหกิจเพื่อสังคมมีบทบาทพัฒนาสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรม นโยบายควรเน้นไปที่การสร้างความหลากหลายของรูปแบบกิจการ โดยเน้นการสร้างแรงจูงใจให้มีการส่งเสริมการทดลองทำ และวัดผลลัพธ์เพื่อประเมินว่ารูปแบบธุรกิจแบบไหนสร้างผลลัพธ์ได้จริง สามารถขยายผลได้ รูปแบบของนิติบุคคลที่รองรับวิสาหกิจเพื่อสังคมก็ควรจะมีความหลากหลาย เพื่อเอื้อต่อการสร้างรูปแบบธุรกิจที่หลากหลาย

ความเสี่ยงอย่างหนึ่งที่อาจเกิดขึ้นคือ
สภาวะที่จุดมุ่งหมายของวิสาหกิจเพื่อสังคม
เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม กลายเป็น

การละทิ้งภารกิจ ทางสังคม (mission drift)

การตรวจสอบกำกับมิให้วิสาหกิจเพื่อสังคมละทิ้งภารกิจเพื่อสังคม โดยการสร้างระบบและกระตุ้นภาคสังคมให้พร้อมรับมือกับความท้าทายสำคัญที่เกิดขึ้นจากภาวะทิ้งภารกิจทางสังคม ต้องอาศัยกลไกเบื้องต้น ได้แก่

1) **ความโปร่งใส** ซึ่งต้องส่งเสริมให้มีการประเมินผลลัพท์ทางสังคมขึ้น (impact assessment) ซึ่งถือเป็นเรื่องสำคัญ และ

2) ใช้**พลังทางตลาด (market pressure) หรือแรงกดดันทางสังคม (social pressure)** ซึ่งเป็นการกำกับดูแลผ่านพลังทางสังคม ซึ่งจะสะท้อนถึงความสำคัญของคำว่า ระบบนิเวศ เนื่องจากมีผู้เล่นจำนวนมาก สังคมเองก็เป็นตัวละครที่สำคัญ ทั้งด้านการตรวจสอบ การส่งเสริม และการผลักดันวิสาหกิจเพื่อสังคม

Annexes

04

FAQ#1

Frequently Asked Questions

วิสาหกิจเพื่อสังคม คืออะไร? และต่างจากองค์กรลักษณะอื่นๆ อย่างไร?

มีหน่วยงานพยายามอธิบายความหมายของวิสาหกิจเพื่อสังคม โดยแต่ละหน่วยงาน ต่างให้คำจำกัดความที่มีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับแง่มุมในการอธิบาย อย่างไรก็ตาม สามารถสรุปความหมายอย่างง่ายของวิสาหกิจเพื่อสังคม ได้ว่า “หน่วยงานหรือองค์กรที่ดำเนินงานโดย ใช้ยุทธศาสตร์แบบกลไกตลาดเพื่อเป้าหมายทางสังคมหรือสิ่งแวดล้อม และมีแผนธุรกิจที่สามารถสร้างรายได้เพื่อหล่อเลี้ยงการดำเนินงาน (ที่มา SE (Social Enterprise) แนวคิดโลกธุรกิจศตวรรษนี้ Special Feature, leisure & fun(d))”

แผนภาพที่ 5 ความแตกต่างของวิสาหกิจเพื่อสังคม
เมื่อเทียบกับรูปแบบองค์กรทางสังคมอื่นๆ

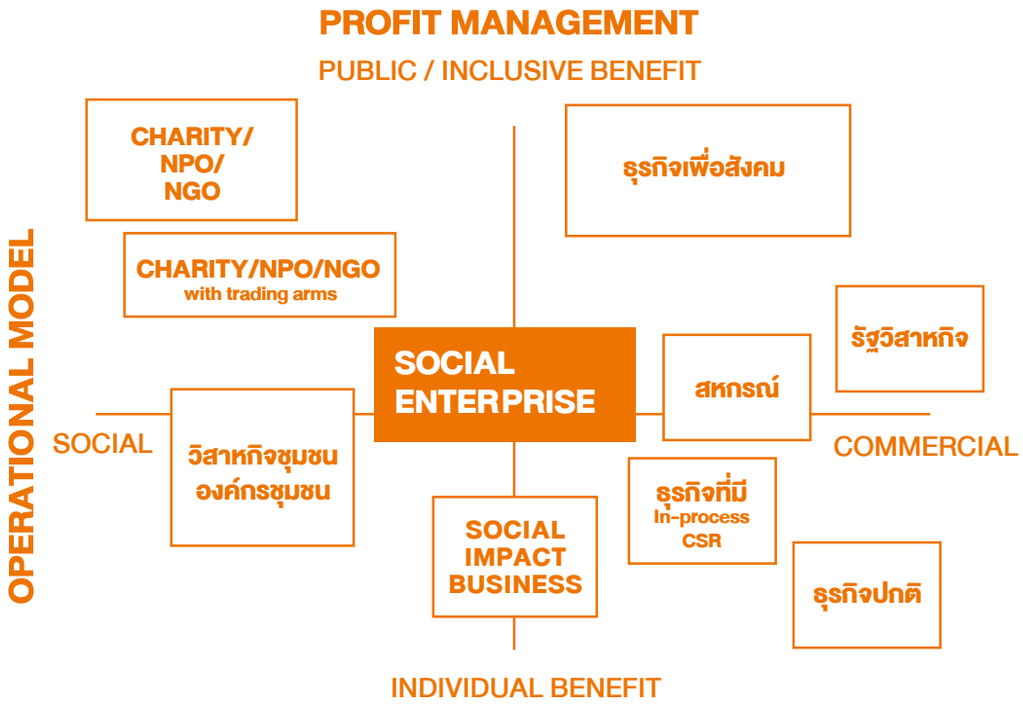

ความแตกต่างของวิสาหกิจเพื่อสังคมกับองค์กรลักษณะอื่นที่มีอยู่ สามารถพิจารณาได้จากสองเกณฑ์ ได้แก่
1) รูปแบบในการดำเนินงานที่พิจารณาจากเป้าหมายขององค์กร และ
2) วิธีการจัดการผลกำไร ซึ่งจะสามารถทำให้เห็นความแตกต่างระหว่าง วิสาหกิจเพื่อสังคมกับองค์กรอื่นๆดังแผนภาพที่ 5

วิสาหกิจเพื่อสังคมเน้นเป้าหมายทางสังคม แต่ไม่ทิ้งเป้าหมายทางการเงิน ในขณะเดียวกัน วิสาหกิจเพื่อสังคมจัดการผลกำไรเพื่อประโยชน์สาธารณะและสังคมโดยรวม มากกว่าการแบ่งปันผลกำไรเพื่อประโยชน์ส่วนตัวของกลุ่มคน

อ้างอิง
แผนภาพแสดงความแตกต่างของวิสาหกิจเพื่อสังคมเมื่อเทียบกับรูปแบบองค์กรทางสังคมอื่นๆ,สภาปฏิรูปแห่งชาติ วาระปฏิรูปพิเศษ 1: วิสาหกิจเพื่อสังคม กรกฎาคม 2558 หน้า 14

แล้วต่างจาก NGO และ CSR อย่างไร?

“ วิสาหกิจเพื่อสังคม มีความเป็น **ลูกผสม (Hybrid)** ระหว่างองค์กรไม่แสวงหากำไร ที่มีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาสังคม และองค์กรธุรกิจที่มุ่งหวังผลกำไร ”

ความเข้มข้นของส่วนผสมแต่ละอย่างสามารถจัดเรียงลงบนแกน spectrum ได้ดังแผนภาพที่ 6 โดย spectrum ดังกล่าวนี้เปรียบได้กับแกนนอนในแผนภาพ แสดงความแตกต่างของวิสาหกิจเพื่อสังคมเมื่อเทียบกับรูปแบบองค์กรทางสังคมอื่นๆ ที่ได้กล่าวถึงไปแล้ว

บน spectrum ส่วนซ้ายสุดคือลักษณะขององค์กรที่ไม่แสวงหากำไรอย่างเข้มข้นที่มุ่งเน้นเป้าหมายเพื่อการพัฒนาสังคมเป็นแรงขับเคลื่อนหลัก โดยรายได้ที่เกิดจากการดำเนินกิจการทั้งหมดนำกลับมาเพื่อใช้พัฒนาสังคม

ส่วนขวาสุดคือธุรกิจแสวงหากำไรอย่างเข้มข้น ซึ่งมีการแสวงหากำไรสูงสุดเป็นแรงขับเคลื่อน เพื่อนำกำไรเหล่านั้นไปแบ่งสรรปันส่วนให้กับผู้มีส่วนได้เสียในกิจการวิสาหกิจเพื่อสังคม ถือว่าเป็นกิจการที่อยู่ใกล้เคียงกับองค์กรไม่แสวงหากำไรเนื่องจากมีจุดประสงค์หลักในการพัฒนาสังคม เพียงแต่แสวงหากำไรเพื่อหล่อเลี้ยงกิจการและนำไปใช้ดำเนินกิจการเพื่อพัฒนาสังคมต่อไป

วิสาหกิจเพื่อสังคมแตกต่างจาก

NGO

ซึ่งเป็นองค์กรที่ทำงานไม่แสวงหาผลกำไร

หรือ อาสาสมัครเอกชน องค์กรเหล่านี้ไม่มีมาตรการในการหารายได้จากการดำเนินกิจการ แต่พึ่งพาการรับบริจาค หรือการขอการสนับสนุนแบบให้เปล่าเป็นหลัก และ

วิสาหกิจเพื่อสังคมก็แตกต่างจาก

CSR

(Corporate Social Responsibility)

หรือ ความรับผิดชอบทางสังคมเชิงบรรษัท ซึ่งเป็นกิจกรรมย่อยหรือโครงการเสริมขององค์กรที่แสวงหาผลกำไรตามปกติเพื่อพัฒนาสังคม

อย่างไรก็ตาม ความหมายของวิสาหกิจเพื่อสังคมที่กล่าวมาข้างต้นนี้ เป็นความหมายในเชิงวิชาการ ซึ่งมีความแตกต่างกับคำนิยามของวิสาหกิจเพื่อสังคมในเชิงกฎหมาย ด้วยกฎหมายนั้นมีลักษณะเป็นนโยบายของรัฐ มีการเลือกให้สิทธิประโยชน์กับวิสาหกิจเพื่อสังคมบางประเภทที่รัฐเห็นว่ามีความสำคัญ การกำหนดนิยามของวิสาหกิจเพื่อสังคม ในทางกฎหมายจึงมักทำโดยการหยิบยกลักษณะของวิสาหกิจเพื่อสังคมบางอย่างที่รัฐเห็นว่าสำคัญขึ้นมาตั้งเป็นเกณฑ์การวัดว่าองค์กรใดเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม

อ้างอิง

แผนภาพแสดง Hybrid Spectrum, Social Enterprise Typology เขียนโดย Kim Alter 22 ตุลาคม 2557

แผนภาพที่ 6 แสดง Hybrid Spectrum

- Mission Motive
- Stakeholder Accountability
- Income reinvested in social programs or operational costs

- Profit-making Motive
- Shareholder Accountability
- Profit redistributes to shareholders

“

เนื่องจากพันธกิจของ SE ทำให้ SE ไม่อยู่
ในระนาบเดียวกันกับ CSR อยู่แล้ว
ส่วน CSR มีการแสดงความรับผิดชอบ
ต่อสังคมในหลายระดับ เช่น CSR in Process
ซึ่งต้องรับผิดชอบต่อผู้มีส่วนได้เสีย
ในกระบวนการทำธุรกิจ ดังนั้น

SE กับ CSR

จึงแตกต่างกันตั้งแต่พันธกิจ
หรือจุดเริ่มต้นอยู่แล้ว ”

คุณสฤณี อาชวานันทกุล
กรรมการผู้จัดการ บริษัท ป่าสาละ จำกัด

FAQ#2

กฎหมายนี้จะเอื้อประโยชน์ให้องค์กรธุรกิจขนาดใหญ่เข้ามาเพื่อแสวงหาประโยชน์ในเชิงภาษีหรือไม่? หรือจะเปิดช่องให้เอกชนจำนวนมาก เข้ามาอ้างความเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมเพื่อรับสิทธิประโยชน์ต่างๆ หรือไม่?

กลุ่มเป้าหมายของกฎหมายฉบับนี้ แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1 ผู้ประกอบการเพื่อสังคม

2 ภาคเอกชนขนาดใหญ่ที่สนใจเข้ามามีส่วนร่วม

ผ่านการแปลงเงินจาก CSR ซึ่งเป็นกิจกรรมแบบครั้งคราวมาเป็นแบบระยะยาว สิทธิประโยชน์หรือมาตรการทางภาษีอาจสร้างแรงจูงใจให้จำนวนเงินจาก CSR ปีละ 10,000 ล้านบาท ถูกเปลี่ยนเป็นการดำเนินงานอย่างสร้างสรรค์ เช่น partnership model ซึ่งเป็นรูปแบบของการทำวิสาหกิจเพื่อสังคมของต่างประเทศ ซึ่งสามารถทำให้วิสาหกิจเพื่อสังคมรายย่อยได้มีโอกาสเติบโตไปด้วยกัน หรือภาคเอกชนขนาดใหญ่อาจเป็น social investors

3 ภาครัฐ

นอกเหนือจากระบบรัฐวิสาหกิจ ในอนาคตอาจมีองค์กรภาครัฐแบบใหม่ผ่านรูปแบบการเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม ที่ทำ public services เช่น โรงพยาบาล รถเมล์ โรงเรียน ดังนั้น รัฐเอง ถือเป็นกลุ่มเป้าหมายหนึ่งบนความคาดหวังที่จะเห็นการดำเนินงานของภาครัฐที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย

อย่างไรก็ตาม กรณีที่วิสาหกิจเพื่อสังคมได้รับสิทธิประโยชน์ทางภาษี นอกจากการส่งรายงานประจำปีให้แก่สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมแล้ว ยังมีกลไกการตรวจสอบของกรมสรรพากรเพื่อป้องกันไม่ให้บริษัทที่มุ่งหวังกำไรมาใช้สิทธิประโยชน์ทางภาษี เช่น

- เมื่อจดเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมแล้ว ชื่อต้องมีคำว่า “วิสาหกิจเพื่อสังคม”
- หากรับสิทธิประโยชน์แล้ว จะเปลี่ยนประเภทกิจการไม่ได้ภายใน 10 ปี ไม่เช่นนั้น จะเสียสิทธิประโยชน์ที่ได้รับ
- ห้ามวิสาหกิจเพื่อสังคมจ่ายค่าตอบแทนใดๆ แก่หุ้นส่วนหรือผู้ลงทุน เพื่อป้องกันการจำหน่ายกำไรออกในลักษณะอื่นที่ไม่ใช่เงินปันผล
- ห้ามวิสาหกิจเพื่อสังคมจำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สิน เพื่อให้มั่นใจว่าวิสาหกิจเพื่อสังคมจะนำกำไรที่เกิดขึ้นไปใช้เพื่อสังคมได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

กลไกเหล่านี้ กรมสรรพากรได้ดำเนินงานไปแล้วก่อน พ.ร.บ. มีผลบังคับใช้

> “ผมเห็นว่า ถ้าภาคเอกชนจะโกง (หนีภาษี) แล้วมาเลือกแสวงหาประโยชน์จากการเป็น SE จะเหนื่อยมาก เพราะต้องส่งรายงานทุกปี (report impact) ซึ่งใช้ช่องทางของกฎหมายอื่นง่ายกว่า ผมไม่คิดว่าเอกชนขนาดใหญ่จริงๆ จะมองว่าช่องทางนี้คือช่องทางลดภาษี”
>
> คุณณัฐพงษ์ จารุวรรณพงศ์
> อดีตผู้อำนวยการสำนักงานสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคม

กำหนดการ

งานเสวนาเรื่อง “Thailand Social Enterprise: The Way Forward”
วันที่ 27 พฤศจิกายน 2561 เวลา 8.00 – 14.00 น.

8.00 - 9.00 — ลงทะเบียน + เยี่ยมชมนิทรรศการ

9.00 - 9.15 — กล่าวเปิดงานหัวข้อ “Social Enterprise for Sustainable Development” โดย **ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.กิตติพงษ์ กิตยารักษ์**

9.15 - 10.25 — การเสวนาช่วงที่ 1
หัวข้อ “Ecosystem บทบาทเชิงนโยบาย และคุณค่าทางสังคม ของ Social Enterprise”
เสวนาโดย :
- **คุณสฤณี อาชวานันทกุล** กรรมการผู้จัดการ บริษัท ป่าสาละ จำกัด
- **ผศ.ดร.พิชญ์วดี กิตติปัญญางาม** อาจารย์ประจำ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- **คุณณัฐพงษ์ จารุวรรณพงศ์** อดีตผู้อำนวยการสำนักงานสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคม
- **ม.ล.ดิศปนัดดา ดิศกุล** กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ

ดำเนินรายการโดย :
- **คุณณัฏฐา โกมลวาทิน** ผู้ประกาศข่าวและบรรณาธิการข่าว สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส

10.25 - 10.35 — กิจกรรมสำรวจความคิดเห็น

10.35 - 10.45 — พัก + เยี่ยมชมนิทรรศการ

10.45 - 12.15 — **การเสวนาช่วงที่ 2**
หัวข้อ “Social Enterprise Law and the Way Forward”
เสวนาโดย :
- **คุณนพเก้า สุจริตกุล** ผู้ช่วยผู้จัดการหัวหน้ากลุ่มงานพัฒนาเพื่อสังคมและสื่อสารองค์กร ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย
- **คุณสุนิตย์ เชรษฐา** ผู้อำนวยการสถาบัน Change Fusion
- **คุณจรัญพร เลิศสหกุล** กรรมการผู้จัดการ บริษัท กรีน สไตล์ จำกัด
- **คุณวรมิตร ครุฑโต** รองกรรมการผู้จัดการ SME Development Bank
- **ดร.ฐาฏะณี วุฒิภดาดร** รักษาราชการแทน ผู้อำนวยการกองวิชาการแผนภาษีกรมสรรพากร

ดำเนินรายการโดย :
- **คุณณัฏฐา โกมลวาทิน** ผู้ประกาศข่าวและบรรณาธิการข่าว สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส

12.15 - 12.30 — ช่วงถามตอบ (Q & A)

12.30 - 12.45 — กิจกรรมสำรวจความคิดเห็น

12.45 - 13.00 — กล่าวปิด

13.00 - 14.00 — รับประทานอาหารกลางวัน + เยี่ยมชมนิทรรศการ

สรุปร่าง พ.ร.บ.ส่งเสริม วิสาหกิจ เพื่อสังคม

(ฉบับ ณ วันที่ 27 พฤศจิกายน 2561)

สารบัญร่าง พ.ร.บ. ส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม

> หลักการเหตุผล
> คำนิยาม (มาตรา 3)
> หมวด 1 วิสาหกิจเพื่อสังคม (มาตรา 5 - 14) ใช้ระบบทะเบียน
> หมวด 2 คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม (มาตรา 15 - 22)
> หมวด 3 การบริหารและดำเนินกิจการของสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมและกองทุนส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม
>> ส่วนที่ 1 สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม (มาตรา 23 - 45)
>> ส่วนที่ 2 กองทุนส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม (มาตรา 46 - 58)
> หมวด 4 การส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจเพื่อสังคม (มาตรา 59 - 65)
> หมวด 5 การกำกับดูแล และการเพิกถอนการจดทะเบียนวิสาหกิจเพื่อสังคม (มาตรา 66 - 72)
> หมวด 6 กลุ่มกิจการเพื่อสังคม (มาตรา 73 - 74)
> หมวด 7 สมัชชาวิสาหกิจเพื่อสังคม (มาตรา 75 - 77)
> หมวด 8 โทษทางปกครอง (มาตรา 78 - 82)
> บทเฉพาะกาล (มาตรา 83 - 89)

สภาพปัญหา

วิสาหกิจเพื่อสังคมที่จัดตั้งขึ้นเพื่อที่จะช่วยแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน สังคม หรือสิ่งแวดล้อม จะต้องมีรายได้เพียงพอที่จะเลี้ยงตัวเองได้ ซึ่งจะทำให้มีการดำเนินงานอย่างยั่งยืนด้วย ทั้งนี้ ในปัจจุบันมีการประกอบกิจการของภาคเอกชนในลักษณะวิสาหกิจเพื่อสังคมมากขึ้น แต่ยังไม่ได้รับการส่งเสริมความสามารถในการแข่งขันทางการค้าทั้งในระดับภายในประเทศและระหว่างประเทศ และยังไม่มีกฎหมายเกี่ยวกับวิสาหกิจเพื่อสังคมที่จะช่วยส่งเสริมหรือสนับสนุนไว้โดยเฉพาะ

วัตถุประสงค์

เพื่อส่งเสริมให้มีการประกอบธุรกิจที่มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อแก้ปัญหาสังคมหรือพัฒนาชุมชน สังคม หรือสิ่งแวดล้อม หรือเพื่อประโยชน์ส่วนรวมอื่นหรือคืนประโยชน์แก่สังคมอันเป็นกิจการเพื่อสังคมหรือวิสาหกิจเพื่อสังคม ได้รับการส่งเสริมให้ขยายตัวมากขึ้นและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางการค้าทั้งภายในและระหว่างประเทศ โดยกำหนดมาตรการสนับสนุน ประสานการสนับสนุนและความร่วมมือจากภาคส่วนต่างๆ เพื่อให้ความช่วยเหลือและพัฒนาวิสาหกิจเพื่อสังคมและกลุ่มกิจการเพื่อสังคมให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

คำนิยาม [มาตรา 3]

“วิสาหกิจเพื่อสังคม” หมายถึง บริษัท ห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล หรือนิติบุคคลอื่น ที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายไทย ซึ่งดำเนินกิจการเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่ายสินค้า หรือการบริการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสังคมเป็นเป้าหมายหลักของกิจการ และได้รับการจดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้

“กลุ่มกิจการเพื่อสังคม” หมายถึง บุคคลธรรมดา กลุ่มบุคคล ชุมชน หรือนิติบุคคลที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายไทย ซึ่งดำเนินกิจการเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่ายสินค้า หรือการบริการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสังคมเป็นเป้าหมายหลักของกิจการ และได้รับการจดแจ้งเป็นกลุ่มกิจการเพื่อสังคมตามพระราชบัญญัตินี้

ลักษณะของกิจการที่จะจดทะเบียนเป็น“วิสาหกิจเพื่อสังคม”

ต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อสังคมเป็นเป้าหมายหลักของกิจการและต้องมีคุณสมบัติเข้าเงื่อนไข 6 ประการ ได้แก่ วัตถุประสงค์หลักของการดำเนินกิจการ แหล่งรายได้ การบริหารกำไรและการปันผล การกำกับดูแลกิจการที่ดี ประวัติทางทะเบียน และมีหุ้นส่วน กรรมการ หรือผู้มีอำนาจจัดการแทนนิติบุคคล เป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ [มาตรา 5]

การจดทะเบียนวิสาหกิจเพื่อสังคมมี 2 ประเภท
(1) วิสาหกิจเพื่อสังคมที่ไม่ประสงค์จะแบ่งปันกำไรให้แก่ผู้เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้น
(2) วิสาหกิจเพื่อสังคมที่ประสงค์จะแบ่งปันกำไรให้แก่ผู้เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้น [มาตรา 6]

ลักษณะของกิจการที่จะจดทะเบียนเป็น “กลุ่มกิจการเพื่อสังคม” [มาตรา 73]

กลุ่มกิจการเพื่อสังคมที่ประสงค์จะขอรับการส่งเสริมจากสำนักงานให้จดแจ้งต่อนายทะเบียนตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่สำนักงานประกาศกำหนด

คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมแห่งชาติ [มาตรา 15 – 17]

กำหนดให้มี 22 คน ประกอบด้วย
- **ประธานกรรมการ (1 คน)** นายกรัฐมนตรีหรือรองนายกรัฐมนตรีที่นายกรัฐมนตรีมอบหมาย
- **กรรมการโดยตำแหน่ง (12 คน)** ปลัดกระทรวงการคลัง ปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปลัดกระทรวงแรงงาน ปลัดกระทรวงมหาดไทย ปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม ปลัดกระทรวงพาณิชย์ เลขาธิการคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ ประธานสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ประธานสภาหอการค้าไทย ประธานสมาคมธนาคารไทย
- **กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ (8 คน)** ซึ่งนายกรัฐมนตรีแต่งตั้งจากผู้ประกอบกิจการเพื่อสังคม 3 คน ผู้ปฏิบัติงานในภาคเอกชนจำนวน 3 คน และผู้ทรงคุณวุฒิอื่น 2 คน โดยผู้ปฏิบัติงานภาคเอกชนและผู้ทรงคุณวุฒิจะต้องมาจากผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านการเงิน ด้านลงทุน ด้านกฎหมาย ด้านสื่อสารมวลชน ด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ด้านสาธารณสุข ด้านการศึกษา ด้านการพัฒนาสังคม ด้านการตลาด หรือด้านการออกแบบ ทั้งนี้ ให้แต่งตั้งด้านละไม่เกิน 1 คน
- **กรรมการและเลขานุการ (1 คน)** ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมแห่งชาติ

ทั้งนี้ ให้คณะกรรมการสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมปฏิบัติหน้าที่คณะกรรมการไปพลางก่อน จนกว่าจะมีการแต่งตั้ง [บทเฉพาะการ มาตรา 83]

สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมแห่งชาติ [มาตรา 23 – 45]

มีฐานะเป็นนิติบุคคล อยู่ในกำกับของนายกรัฐมนตรี เป็นหน่วยงานของรัฐที่ไม่เป็นส่วนราชการ ไม่เป็นรัฐวิสาหกิจ ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานวิชาการและรับผิดชอบงานธุรการของคณะกรรมการ มีหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุน ให้ความช่วยเหลือและพัฒนาวิสาหกิจเพื่อสังคมและกลุ่มกิจการเพื่อสังคม เพื่อให้มีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ โดยมีวัตถุประสงค์ อาทิ เสนอนโยบายและแผนการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมแห่งชาติให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม เสนอแนวทางการส่งเสริม หรือสนับสนุนด้านสิทธิประโยชน์แก่วิสาหกิจเพื่อสังคมหรือบุคคลผู้ให้การสนับสนุนกิจการของวิสาหกิจเพื่อสังคม ให้คำแนะนำ ฝึกอบรม และส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมให้สามารถพัฒนาการบริหารจัดการงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ วิเคราะห์สภาพปัญหา สถานการณ์ อุปสรรค และความสำเร็จของวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศ เป็นศูนย์กลางข้อมูลและเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับวิสาหกิจเพื่อสังคม บริหารกองทุนตามนโยบายและมติของคณะกรรมการฯ เป็นต้น

กองทุนส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม [มาตรา 46 – 58]

(1) วัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาวิสาหกิจเพื่อสังคม อาทิ
- ให้กู้ยืม สำหรับดำเนินการก่อตั้ง ปรับปรุง และพัฒนากิจการของวิสาหกิจเพื่อสังคม
- ให้ความช่วยเหลือด้านเงินทุนในการประกอบกิจการในระยะเริ่มแรก
- ให้ความช่วยเหลือส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือองค์กรเอกชน สำหรับดำเนินงานตามแผนฯ
- ช่วยเหลือ อุดหนุน ร่วมทุน หรือดำเนินการใดๆ ร่วมกับนิติบุคคลอื่น ที่เกี่ยวกับการก่อตั้ง การขยายกิจการ การวิจัยพัฒนา และการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม [มาตรา 48] ทั้งนี้ รายได้ของกองทุนไม่ต้องนำส่งคลังเป็นรายได้แผ่นดิน [มาตรา 47]

(2) ที่มาเงินและทรัพย์สินของกองทุน ประกอบด้วย เงินสมบทและเงินเพิ่ม (ตามมาตรา 13) เงินค่าปรับทางปกครองตาม พ.ร.บ. นี้ เงินหรือทรัพย์สินที่มีผู้มอบให้แก่กองทุน ดอกผลหรือผลประโยชน์ที่เกิดจากกองทุน และเงินหรือทรัพย์สินอื่นที่ได้รับจากภาคเอกชนทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ รัฐบาลต่างประเทศ หรือองค์การต่างประเทศ [มาตรา 46]

(3) ให้มีคณะกรรมการบริหาร (7 คน) มาจากการแต่งตั้งของคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม [มาตรา 49]

การส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมแห่งชาติ (สิทธิประโยชน์)

การส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมแห่งชาติ (สิทธิประโยชน์) ที่ปรากฏตามร่าง พ.ร.บ. มีดังนี้

1) **ด้านเงินทุน** ได้แก่ การให้กู้ยืมสำหรับการก่อตั้ง ปรับปรุง และพัฒนากิจการให้มีประสิทธิภาพ และมีขีดความสามารถเพิ่มเติม ช่วยเหลือด้านเงินทุนในการประกอบกิจการระยะเริ่มแรก (กำหนดเวลาไม่เกิน 2 ปี ขยายได้ไม่เกิน 4 ปี) เป็นต้น
2) **ด้านภาษีอากร** (ตามประมวลรัษฎากร) ให้แก่วิสาหกิจเพื่อสังคม และให้แก่บุคคลหรือนิติบุคคลที่บริจาคหรือลงทุนโดยตรงในหุ้นของวิสาหกิจเพื่อสังคม (มิติด้านการส่งเสริมการลงทุน)
3) **ด้านการส่งเสริมการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ** (ตามกฎหมายว่าด้วยการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ)
4) **ด้านอื่นๆ** อาทิ การได้รับการส่งเสริมผ่านการให้คำแนะนำ ฝึกอบรม และการพัฒนาการบริหารจัดการด้านการเงิน การบัญชี การตลาด เทคโนโลยี การพัฒนาคุณภาพสินค้า การได้รับคำปรึกษาหรือช่วยเหลือด้านการจดทะเบียนจัดตั้งนิติบุคคล จดทะเบียนสิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า หรือทรัพย์สินทางปัญญาอื่น [โยงมาตรา 24] การจัดตั้งสมัชชาวิสาหกิจเพื่อสังคม [โยงมาตรา 75 - 77] เป็นต้น

ทั้งนี้ คณะกรรมการมีอำนาจกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข ในการส่งเสริมและสนับสนุนด้านสิทธิประโยชน์ [มาตรา 59 - 65]

โทษทางปกครอง [มาตรา 78 - 82] พ.ร.บ. นี้ กำหนดเฉพาะโทษทางปกครองเท่านั้น ไม่มีการกำหนดโทษทางอาญา

เกี่ยวกับ

Thailand Institute of Justice

สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (องค์การมหาชน) หรือ Thailand Institute of Justice (TIJ) เป็นหน่วยงานที่ได้รับรองสถานะโดย United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) ให้เป็นสถาบันเครือข่ายแผนงานสหประชาชาติด้านการป้องกันอาชญากรรมและความยุติธรรมทางอาญา (United Nations Programme Network Institutes - PNIs) แห่งแรกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ภารกิจของ TIJ ครอบคลุมถึงการพัฒนากระบวนการยุติธรรม ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประเทศไทยในกรอบความร่วมมือกับสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและความยุติธรรมทางอาญา เชื่อมโยงแนวคิดตามหลักสากลสู่การปฏิบัติในระดับประเทศและในภูมิภาคอาเซียน

ภารกิจสำคัญ ของ TIJ ประการหนึ่ง คือการส่งเสริมให้เกิดการอนุวัติ"ข้อกำหนดกรุงเทพ" หรือข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่ไม่ใช่การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง (UN Bangkok Rules) รวมถึงส่งเสริมมาตรฐานสหประชาชาติอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะด้านเด็กและสตรีในกระบวนการยุติธรรม

นอกจากนี้ TIJ ยังมีบทบาทสำคัญในการทำหน้าที่ขับเคลื่อนประเด็นสำคัญต่างๆ ในเวทีระหว่างประเทศ และสร้างความเปลี่ยนแปลงในระดับประเทศ เช่น หลักนิติธรรม การพัฒนา สิทธิมนุษยชน สันติภาพ และความมั่นคง อันเป็นการขับเคลื่อนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals) โดยเฉพาะเป้าหมายที่ 16 Peace, justice and strong institutions

TIJ
Thailand Institute of Justice
affiliated with the United Nations

เกี่ยวกับ

RoLD Program

Rule of Law and Development หรือ RoLD Program เป็นแผนงานยุทธศาสตร์ที่ TIJ ริเริ่มขึ้นเป็นครั้งแรกในปี 2560 ด้วยเชื่อว่าการส่งเสริมหลักนิติธรรมและการพัฒนาสังคมจำเป็นต้องอาศัยพลังจากทุกภาคส่วน มิใช่เพียงแต่นักกฎหมายและบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม เข้ามาช่วยผลักดันให้หลักนิติธรรมกลายเป็นปัจจัยพื้นฐานของการพัฒนาในทุกสาขาของสังคมไทยโครงการปฏิรูปหลักนิติธรรมอย่างเป็นรูปธรรม (RoLD in Action) เป็นผลผลิตจากความคิดริเริ่มของกลุ่มเครือข่าย

RoLD มีวัตถุประสงค์หลักในการศึกษาเชิงลึกในประเด็นสังคม/สาขาการพัฒนาที่น่าสนใจ เพื่อสร้างประโยชน์ให้เกิดแก่สังคมและชุมชนด้วยมุมมองด้านหลักนิติธรรม ทั้งนี้ การทำงานภายใต้โครงการ RoLD in Action นั้นได้ถูกออกแบบให้มีลักษณะต่อเนื่อง ไม่สิ้นสุดตามระยะเวลาการอบรมในภาควิชาการ แต่เน้นความสำเร็จในการสร้างความเปลี่ยนแปลงได้จริงในสังคม

RoLD
PROGRAM

TIJ
Thailand Institute of Justice
affiliated with the United Nations
ROLD
PROGRAM